

pesmih. In res, pot svatov v nekaterih vzhodnoslovanskih pesmih je povsem enaka poti Jurija, ko prihaja z onega sveta. Tudi v ivanjskih šegah in pesmih se kažejo paralele z mitom, le da se v njih glavni junak imenuje Ivo/Ivan, poudarek pa je, v nasprotju z jurjevskimi pesmimi, ki so govorile zlasti o prihodu Jurija in njegovem srečanju z Maro, na svatbi glavnih protagonistov mita.

516

Poglavje Ali kdo pozna mlado Galibardo je Belaj posvetil svojemu mentorju prof. Branimirju Brataniću z Oddelka za etnologijo Filozofske fakultete v Zagrebu - v njem je Bratanićeve beležke in izsledke o mladi Galibaldi in drevesu sveta vključil v dosedanjo rekonstrukcijo praslovanskega mita o bogu vegetacije. V poglavju Kako je Bog hodil po cesti Belaj najde paralele mitu o božanskih dvojčkih tudi v latvijskih dajnah o Jumisu (z analogijami tudi pri Belorusih, Rusih in Mordvinih). Ljubezenska zgodba med Jurijem in Maro, s tem pa tudi vegetacijski mit, se konča s smrtjo brata in sestre - ko Ivo/Jurij Maro zapusti, se mu Mara maščuje in ga ubije. V pesmih Jurij nastopa kot žrtev v podobi konja (Jurij se pojavlja pravzaprav v podobi konja oziroma morda neke vrste kentavra - pol konja - pol človeka). Gre za kozmogonsko konjsko žrtev, ki jo najdemo na primer tudi v vedskem izročilu, ki zagotavlja obnovev celotnega kozmosa. Jurijevi smrti sledi smrt Mare, ki se na koncu življenja izenači s Smrtjo, in jo v pesmih in obredih (zlasti na Češkem, Slovaškem in Poljskem) odnašajo iz vasi ter navadno vržejo v potok. V zadnjem poglavju se kritično odzove še na interpretacijo badnjaka ruskih znanstvenikov Ivanova in Toporova in poda svojo interpretacijo te šege.

Belajeva knjiga v nekem smislu torej povezuje vse dosedanje izsledke na področju slovanske mitologije v celoto, vendar o njej ne moremo govoriti kot o kompilaciji - poleg nekaterih povsem avtorskih poglavij in lastnih dognanj je vrednost Belajevega doprinosa zlasti v povezavi vseh teh izsledkov v celoto, v logično zgodbo. Kot pravi Belaj sam, je dela še veliko, vrednost *njegovega* dela pa je v tem, da je "v razpravo vnesel nove elemente, posebej s tem, da je poudaril sintagmatski aspekt mitske zgodbe in jo trdneje povezal z novejšimi ljudskimi običaji." Seveda pa je vrednost njegove knjige še večja: je pravzaprav učbenik slovanske mitologije - zbirka dosedanjih dognanj in hkrati tudi učbenik, ki uči, kako se lotevati raziskav na področju slovanske mitologije.

Mirjam Mencej

MESS: MEDITERRANEAN ETHNOLOGICAL SUMMER SCHOOL. VOL. 2, PIRAN/PIRANO, SLOVENIA 1996 (uredila Bojan Baskar in Borut Brumen). - Ljubljana : Inštitut za multikulturne raziskave, 1998, 243 str.

Tisti, ki vse vedo in jim je vse že od nekdaj jasno, te knjižice ne bodo vzeli v roke. Tisti, ki vse vedo in jim je vse jasno pa bi radi za nameček svojo jasnost vcepili tudi drugim, jo bodo sicer vzeli v roke in jo temeljito pregledali (ne nujno, da tudi prebrali), potem pa se bodo zgražali nad kakšno povsem obrobno

podrobnostjo, ki jim bo, kot je v psihotičnih blodnjah pač običajno, s prijazno ustrežljivostjo potrdila njihovo vnaprejšnjo modrost. Tem naslednje vrstice niso namenjene. Zato naj takoj prenehajo z branjem, če hočejo ohraniti mentalno in emocionalno ravnovesje, kajti sledilo bo nekaj skrajno nesramnih misli.

Prva je ta, da obstajajo določena pravila igre, ki se jih gremo vsa zavedajoča se bitja. Bistvo komunikacije, na primer, ni v tem, da nekdo komu pošilja sporočila, ampak, da si jih pošiljatelj in naslovnik med seboj izmenjujeta. Pri tem sploh nista pomembni ne oblika ne vsebina teh sporočil. Njihov status je arbitraren, bistven je proces sporočanja. Idealen hermenevtični krog se sprevrže v gordijski voz, kadar eden trobi eno, drugi pa drugo. Toda idealna komunikacijska situacija še ne zagotavlja vznika vednosti. Potreben je preskok od mnenja (*doxa*) k znanju (*episteme*): epistemološki rez. Vse, kar je znanost, je falsifikabilno. Zares, tako preprosto je to! Kar ni falsifikabilno, je bodisi zmedeno bodisi dogmatično.

In da bi v znanosti lahko tekel proces falsifikacije (torej neprestane kritike pred-postavljenega), mora priti do izmenjave informacij. Znanstvene informacije so podvržene kritiki ali pa niso znanstvene. Ker je kritika *conditio sine qua non* vsake znanosti, je znanost nujno tudi univerzalna. Povedano drugače: ni izoliranih otočkov znanosti, čeprav še kako obstajajo "regije" znanosti s svojimi posebnostmi. Obstajajo različni "govori znanosti", toda vsi temeljijo na pravilih "univerzalne gramatike". Prav zaradi globljih "univerzalnih struktur" so vsi "govori" znanosti med seboj prevedljivi (ali pa, ponovno, niso znanost), tako kot so prevedljivi tudi vsi naravni govori oz. jeziki, četudi ne obstaja idealno korespondenčen prevod. Toda vzpostavljanje komunikacije omogoča raba nekega skupnega jezikovnega koda. Muhast tok zgodovine se je po drugi svetovni vojni odločil za angleški jezik, ki igra (post)moderno vlogo "*lingue france*" oz. mednarodnega sporazumevalnega jezika (kar pa nikakor ne pomeni, da bi angleški jezik moral postati tudi dominanten jezik, ki bi preplaval vse druge). Zato tudi večina mednarodnih znanstvenih diskusij poteka v tem jeziku. (Ne vse, saj vem, večina pa.) Tudi 'Mednarodna etnološka poleta šola' poteka v angleškem jeziku, ki ga, zahvaljujoč pametni povojni izobraževalni politiki, zelo dobro obvladajo vsi naši študentje in študentke. Logično je, seveda, da bo tudi zbornik s prispevki s te šole oz. simpozija objavljen v angleškem jeziku. Takšna so pač pravila igre.

Ob neformalnih priložnostih izrečeni očitki, da na Slovenskem ne bi smeli izdajati knjig, v katerih ne bi bilo nobene slovenske besede, so, milo rečeno, sprenevedanje. Na Slovenskem bomo seveda pisali predvsem knjige v slovenskem jeziku - čim boljše, tem več! - in jih tudi brali v tem jeziku, ki ga vsi skupaj najbolje obvladamo (žal marsikateri tudi malo manj dobro), v javnem in zasebnem dialogu se bomo v tem jeziku veselo kritizirali, hvalili in psovali (čeprav nam naša jezikovna zakladnica pri slednjem ne more kaj prida pomagati, zato pa obstajajo druge, bolj učinkovite metode zahrbtnega blatenja), toda to nikakor ne

pomeni, da bi morali vse tujce, ki bi jih zaradi kakršnekoli muhavosti nepredvidljive radovednosti zanimalo, kaj se gremo mi na tem kotičku sveta, na hitro prisiliti v učenje slovenskega jezika, sicer da naj nas, za božjo voljo, kar pustijo pri miru. Ne, tovrstna skrb za "naš" jezik je najpogosteje krinka za prikrivanje manjvrednostnega kompleksa. Čeprav je tu in tam ta kompleks celo utemeljen, pa vsi, ki beremo domačo in tujo etnološko literaturo, vemo, da v stroki prav nič ne zaostajamo za tujino, tu in tam pa znamo napraviti še kakšen pionirski korak. Ne glede na to, kaj si mislimo drug o drugem. Toda brez obojestranskega pretoka idej in izkušenj se lahko obrišemo pod nosom za *happy end* v tej zgodbi (oziroma za to, kar Pierre Bourdieu imenuje kulturni kapital). Seveda sem namerno uporabil "tujko", ki jo v vsakdanjem govoru izgovarjamo "durh na marš", če lahko uporabim še eno tujko iz besednjaka vsakdanje govorne rabe moje socializacijske okolice. Pa kaj?

Drugi razlog, zaradi katerega so očitki o zapostavljanju slovenskega jezika pri izdajah mednarodnih znanstvenih zbornikov in pripravi mednarodnih znanstvenih srečanj v tujih jezikih nesmiselni, najlažje opišem s klasičnim prikazom figure *reductio ad absurdum* (čeprav se kot skorajda prepričan intuicionist oz. konstruktivist raje izogibam tovrstnim logičnim trikom). Predstavljajmo si, da izdamo MESS tako, da noben slovenski pisec oz. pisca (*hic rhodos, hic salta*: no, prepričani zagovorniki svetosti slovenskega jezika, svetujte mi žensko obliko za pisca - 'pisateljica' zaseda drug pomen!) ne bi zatajil oz. zatajila svojega maternega jezika. Da torej ob angleškem članku dodamo še slovenski izvornik (ali prevod, saj nekateri pišejo oz. pišemo kar v tujem jeziku, da se znebimo nepotrebnih stroškov za prevajanje). Mar ne bi v tem primeru naredili le še dodatne redundantne zmede, piscev, ki sicer pišejo v drugem neangleškem jeziku, pa postavili v inferioren položaj? To, skratka, ne bi bil *fair play* (še ena tujka, ki smo jo prevzeli, ker nimamo soznačnice - 'pravičnost' bi bila v tej zvezi verjetno kar malo prehuda, mar ne?). In smo ponovno pri spoštovanju pravil igre. V tem primeru bi pač morali objaviti obe inačici vsakega besedila - in bi spletli pravi mali Babilon. Da, da, vem, obstajajo tudi kompromisne rešitve: na primer objava povzetkov vseh člankov v slovenskem jeziku, uvodnega besedila pa v obeh jezikih. Ta poseg sicer nekoliko poruši idealno obliko znanstvenega zbornika (zborniki praviloma ne prinašajo povzetkov člankov, tako kot objave v periodičnih publikacijah), toda lahko bi zadovoljil tiste, ki pogrešajo slovensko besedo. Toda, ali bi ta rešitev res rešila problem? Ali bi bil zbornik slovenskemu bralstvu zaradi objave povzetkov res bližji? Kdo bo pa bral samo povzetke? Povzetki so vendar namenjeni informaciji o tem, kakšna je vsebina članka, da se bralec odloči, če bo članek bral ali ne. V funkcionalnem smislu bi torej bila kvečjemu potreba po natisu povzetkov v angleščini (ali kakšnem drugem svetovnem jeziku), da bi knjigo vzelo v roke čim več bralcev (še posebej, če bi se bolj podrobni podatki o prispevkih lahko pojavili tudi na računalniških medmrežnih vozlih)! Argument zatajitve maternega jezika seveda nima nobene zveze z znanostjo.

Znanostjo pa ima veliko zveze izhodiščna razsežnost zagate: samo pisanje besedil. Etnološka - pravzaprav etnografska - poročila in znanstveni prispevki temeljijo na diskurzu (tako v ožjem jezikoslovnem kot v širšem, foucaultovskem smislu), na rabi vsakdanjega jezika, ki ga z etskimi prijemi takorekoč privzdignemo (z nezavedno rabo Heglove znamenite *aufheben*) na raven univerzalne vednosti. To pa - in tu je temeljna zagata vsake diskurzivne znanosti - je mogoče doseči le s pomočjo naravnega (vsakdanjega) jezika, kakopak tistega, ki ga najboljše obvladamo. Razmišljanje in argumentacija v domačem jeziku sta izhodišče in temelj znanosti, formalizacija tega jezika (torej raba znanstvenih pojmov oz. t.i. tehničnih terminov) pa je njen cilj. Prav v stekanju teh dveh jezikov je ključ razvoja katerekoli znanosti. Projekt izgradnje in formalizacije "tehničnih terminov" nikoli in nikakor ne zadeva le notranjega obsega nekega posameznega "naravnega" jezika. Obdelani znanstveni koncepti niso le skupna dediščina vsega človeštva, ampak so tudi eden od najpomembnejših sadov skupnih, četudi mimobežnih naporov različnih govornih območij. Preskok iz nekega naravnega jezika v drugega - kar je enako pomembno kot izvrstno obvladovanje "maternega" jezika - omogoča tudi vzpostavljanje novih kognitivnih "nastavkov", saj v tujem jeziku ne delujejo zavore, ki so vsajene v "domačega" (in seveda tudi narobe). Oplajanje je obojestransko. Kljub dejstvu, da z rabo naravnega jezika pri pisanju naših besedil pravzaprav venomer interpretiramo pridobljene podatke (in smo obsojeni na kroženje v hermenevtičnih krogih), jih ne moremo analizirati brez rabe eksternih logičnih in teoretskih orodij, brez "etskega" besednjaka. Rešitev je seveda na videz nemogoča in v sebi paradokсна: bolj ko se pogrezamo v interpretativne globine lastnega naravnega jezika, bolj se moramo od njega oddaljevati v suhoparni jezik mednarodne znanosti, ki ne premore bogastva konkretnih, živih opisov. Zato so pravzaprav, če postavim še piko na i, pravi reveži prav tisti etnologi in etnologinje, ki pišejo v mednarodnem zbornem znanstvenem jeziku. V angleškem jeziku te distance ne morejo vzpostaviti drugače, kot da zbirajo gradivo na tujih terenih in poskušajo prebijati blokado interferenc med formalnim in naravnim govorom tako, da potencirajo neprevedljivost določenih konceptov v (praviloma) zunajevropskih naravnih jezikih. Mi pa bi bili reveži, če ne bi v svoj jezik preli(va)li bogastva "formaliziranih" dosežkov drugih jezikov. Skratka: odrekanje upravičenosti izdajanja znanstvenih zbornikov v tujem (in samo tujem) jeziku je pravzaprav beg pred meta-jezikom. To pa je v svojem bistvu neznanstveno. Skratka: evidentno in imanentno ideološko.

Toliko za uvod (ki bo za spremembo precej daljši od osrednjega dela besedila). Preden pokukamo v kazalo MESS-a št. 2, naj opozorim še na dve zanimivi (kako rad bi uporabil angleško besedo *peculiar!*) terminološki dvojnosti v imenu "šole". V slovenskem jeziku se zadeva imenuje "Mednarodna etnološka poletna šola", v angleškem pa "Mediterranean Ethnologiccal Summer School". Poleg "šole" pa se v obeh nazivih (odvisno pač od zornega kota na to hibridno

zadevo) pojavlja tudi naziv "simpozij". To seveda ni niti naključje niti lapsus organizatorjev. Obe dvojnosti izhajata iz notranje zasnove projekta. MESS (naj odslej uporabljam kar kratico, ki, kot veste, pomeni tudi zmedo, ki se je pogosto prav prijazno nasmihala organizatorjem in udeležencem šole, čeprav so zadeve vedno tekle točno po načrtih) je naravnano sredozemsko, saj poteka v Sredozemlju (v izjemno stimulativnem okolju kluba Maona nad Piranom oz. Fieso), vsako leto je vsaj en dan predavanj in diskusij posvečen sredozemski problematiki, obenem pa se ozira tudi v mednarodni prostor, saj redne sredozemske usmeritve ne zakrivajo drugih delov sveta. "Šola" je organizirana tako, da dva predavatelja vsak dan pripravita določeno predavanje, po predavanju je veliko časa za izčrpno diskusijo vseh udeleženihih dodiplomskih in podiplomskih študentov in študentk ter gostujočih predavateljev in drugih prisotnih strokovnjakov, popoldne pa sledi še podrobnejša delavnica za študente in študentke, pri kateri predavateljji poglobijo določene vidike, izpostavljene v predavanju, ali pa prepustijo iniciativo študentom in študentkam. "Simpozij" zadeva znanstveni vidik srečanja, pri katerem predavateljji in predavateljice, ki se sicer ukvarjajo z izjemno raznolikimi stvarmi in se sicer zlepa ne bi našli v istem prostoru na kakšni konferenci, posvečeni neki določeni tematiki, diskutirajo s kolegi in kolegicami o stvareh, o katerih sicer ne bi nikoli razpravljali. Te diskusije, ki so izjemno koristne tako za predavatelje kot za poslušalce, so najpomembnejši stranski učinek tako zasnovane poletne šole oz. znanstvenega simpozija. Ker se celo zelo znani in etablirani raziskovalci in raziskovalke na teh razpravah marsičesa naučijo, se vsako leto znova radi vračajo v Piran. MESS pa se kaže tudi kot svojevrsten most, prek katerega si izmenjujejo izkušnje in poglede tuji in domači raziskovalci in raziskovalke ter tuji in domači podiplomski študentje in študentke.

Leta 1996 je francoska etnologinja Martine Segalen, ki ima bogate terenske izkušnje v Franciji, v zelo strnjeni obliki, a na izjemno kompetenten način predstavila raziskave družine in sorodstva v Evropi oz. Franciji. Mojca Ravnik je predstavila svoje terensko delo o družini in odnosih v družini v slovenski Istri. Zelo zgovoren in zanimiv je prispevek o spominih istrskih beguncev oz. optantov na njihov povojni "exodus". Ta prispevek je nastal na podlagi terenskega dela v Trstu, ki ga je izvedla ameriška kulturna antropologinja Pamela Ballinger. Borut Brumen in Martina Orehovec, ki sta intenzivno preučevala vas Sv. Peter v slovenski Istri, sta predstavila vidike časa, prostora in družbene konstrukcije identitete (Brumen) ter neformalno delo žensk v Istri oz. v Trstu med zaslužkom za preživetje in potrošništvom (Orehovec).

Druga večja tema MESS-a 1996 so bili majhni orientalizmi. Dunajski etnolog Andre Gingrich je pripravil izjemno zanimivo analizo spregledanega evropskega orientalizma, ki se v Avstriji kaže v razliki med "dobrim muslimanom" (Bosancem) in "slabim muslimanom" (Turkom). Njegov prispevek o orientalističnem mitu na zunanji meji oz. o muslimanskem svetu v javnih in ljudskih kulturah Srednje Evrope zapolnjuje vrzeli, ki jih pušča za seboj znamenito

Saidovo delo o orientalizmu. S povsem drugega zornega kota se je reprezentacij Balkana lotil Rastko Močnik, ki nas je popeljal skozi klasično althusserjansko analizo ideologij (ki jo je v znatni meri modificiral ob uporabi koncepta ničelne družbene institucije) do drugačnega pogleda na nove balkanske nacionalizme. Sledita dva krajša članka dunajskih podiplomskih študentov: zgovorna hermenevtična analiza termina "fundamentalizem" v nemški družboslovni literaturi Wolfganga Seymana in Güntherja Windhagerja kratak opis spreobrnitve Leopolda Weissa v Muhammada Asada. Z nekaterimi vidiki nacionalnih identitet v svetovih, ki jih označuje prilastek po- (post), so se ukvarjali avtorji in avtorice v sklepnem razdelku zbornika. Švedski etnolog Jonas Frykman je s skrbno izbranimi primeri iz sodobnega življenja na Švedskem prikazal neformalne načine vsakdanjega potrjevanja in prisotnosti dediščine in nacionalnih simbolov pri oblikovanju sodobne švedske nacionalne identitete (ter mimogrede odgovoril tudi na vprašanje, zakaj se nam je dogajanje na olimpijskih igrah v Lillehammerju zdelo kot čista pravljica sodobnega pozitivnega odnosa do dediščine). Ameriška kulturna antropologinja Nancy Triolo je raziskovala emigrantsko skupnost šrilanških Tamilov v Palermu in poleg opozoril na nekatere hibridne prvine njihovega vsakdanjega in ritualnega življenja prikazala tudi način reprodukcije neke ogrožene skupnosti, ki je soočena z vojno. Da je trpljenje malih ljudstev tretjega sveta povezano z načini prerazporeditve pokolonialne upravne moči, pa je tako ali tako jasno. Sklepni prispevek sodi med tiste prispevke na Mednarodnih etnoloških poletnih šolah, ki se ne omejujejo le na etnološke pristope in metodologijo, temveč izhajajo iz drugih raziskovalnih polj. Marjeta Doupona, Jef Verschueren in Igor Ž. Žagar so pri analizi (javnega in uradnega oz. državnega) diskurza o bosenskih beguncih med leti 1992 in 1995 izjemno prepričljivo uporabili metode pragmatične lingvistike. Če k besedilom dodamo še uvodno razmišljanje Bojana Baskarja o Sredozemlju, terenskem delu, socialni antropologiji v evropskih regijah in konstrukcijah nacionalnega, dobimo izjemno raznoliko zbirko zelo relevantnih sodobnih besedil o zelo širokem obsegu obravnavanih tem. Poleg kakovostno opravljenega dela vseh sodelavcev in sodelavk tega zbornika je prav raznolikost njegov glavni adut, s katerim si bo naša etnologija še bolj prepričljivo odprla vrata k "univerzalnemu diskurzu".

Rajko Muršič

MARJETA MIKUŽ, RAFFAELLA SGUBIN: SAŠA ŠANTEL. *CIKLUS LJUDSKIH NOŠ: AKVARELI SAŠE ŠANTLA*. - Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1998, 104 str. + 15 reprodukcij. - (Likovne sledi: iz zbirke Slovenskega etnografskega muzeja; album 1)

Slovenski etnografski muzej se v zadnjih letih ukvarja s povečano založniško dejavnostjo. Plod teh prizadevanj je tudi bogato ilustrirana knjiga, ki je kot prva